

ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ДІАЛОГІЧНОГО НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ШКОЛІ

УДК: 378.14 + 372 + 374.14

Довбенко С.Ю.

У статті розглянуто проблему використання діалогічного навчання на заняттях у вищій педагогічній школі. Професійна підготовка полягає в тому, щоб навчити студентів діяти в нестандартних педагогічних ситуаціях, бачити протиріччя, сперечатися, доводити істинність свого погляду, формулювати, ставити і самостійно вирішувати навчальну проблему. Діалогічна культура сприяє розвитку професіоналізму майбутніх учителів початкової ланки.

Ключові слова: діалогічне навчання, діалогічна культура, професіоналізм.

ИЗУЧЕНИЕ ПРОБЛЕМЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ДИАЛОГИЧЕСКОГО ОБУЧЕНИЯ В ВЫСШЕЙ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ШКОЛЕ

Довбенко С.Ю.

В статье рассмотрена проблема использования диалогического обучения на занятиях в высшей педагогической школе. Профессиональная подготовка заключается в том, чтобы научить студентов действовать в нестандартных педагогических ситуациях, видеть противоречие, спорить, доказывать истинность своего взгляда, формулировать, ставить и самостоятельно решать учебную проблему. Диалогическая культура оказывает содействие развитию профессионализма будущих учителей начального звена.

Ключевые слова: диалогическое обучение, диалогическая культура, профессионализм.

THE STUDY OF PROBLEMS DIALOGIC LEARNING IN HIGHER PEDAGOGICAL SCHOOL

Dovbenko Svetlana

In article are contemplated a problem of use of dialogical training on employment at the higher pedagogical school. Vocational training consists in teaching students to operate in non-standard pedagogical situations, to see the contradiction, to argue, prove the validity of the sight, to formulate, put and independently to solve an educational problem. The dialogical culture assists development of professionalism of the future teachers of an initial link.

Keywords: dialogical training, dialogical culture, professionalism.

Постановка проблеми. Замовлення на творчо мислячих, конкурентноздатних фахівців обумовлене змінами, що відбуваються в світі, і зростанням ролі людського фактора в житті сучасного суспільства. Засобом реалізації цього замовлення виступає освіта. Вимоги, що постійно ускладнюються не тільки до її змістовного, але й особистісного компонента.

Недостатньо високий рівень професіоналізму випускників вищої школи пояснюється однобічністю професійно-педагогічного навчання. У його змісті і способах здійснення зусилля викладачів спрямовані на озброєння студентів знаннями, вміннями й навичками, окресленими в навчальних програмах відповідно до профілю обраної спеціальності. Причину такого стану речей варто шукати в застарілих дидактичних технологіях і характері навчання, переважанні монологічного навчання над діалогічним у практиці вищої школи; ігноруванні закономірностей креативного мислення при організації навчальних занять, відсутності необхідних умов для реалізації прогностичної, конструктивної функції і здійснення рефлексії власної професійно-педагогічної діяльності.

Це можна пояснити відсутністю цілісної інтегративної підготовки творчої особистості, складовою якої є систематична і цілеспрямована робота для формування в майбутніх педагогів готовності до діалогізації навчання в сучасній шкільній практиці. Аналіз практики ВНЗ дозволяє говорити про те, що причиною низької якості знань студентів з психолого-педагогічних дисциплін є відсутність зорієнтованості студентів на його практичне застосування в професійному спілкуванні.

Останні публікації з теми дослідження. Вивчення сучасних психолого-педагогічних досліджень (Є. Зеер, М. Ігнатенко, І. Іпатов, М. Мазо, Г. Матушевська та ін.) свідчать про окремі спроби вирішення питання формування комунікативних умінь майбутніх фахівців, які впливають на розвиток діалогічного навчання. Проблеми підготовки майбутніх фахівців у вищій школі, таким її аспектам, як організація навчального процесу, приділяли увагу такі вчені (А. Алексюк, С. Архангельський, Б. Беспалько, Н. Ничкало, О. Пехота, С. Сисоева та ін.). Так, В. Лівенцова – культурі професійного спілкування майбутніх менеджерів; Л. Савенкова – комунікативній компетентності; В. Черевко – комунікативній компетентності майбутнього менеджера в процесі професійної підготовки; Л. Волкова – іншомовній комунікативній компетентності майбутніх спеціалістів фінансово-економічного профілю; Н. Замкова – формуванню професійних якостей майбутніх менеджерів зовнішньо-економічної діяльності в процесі вивчення іноземних мов.

Мета статі: розкрити проблему діалогічного навчання у вищій школі.

Завдання професійної підготовки полягає в тому, щоб навчити студентів діяти в нестандартних педагогічних ситуаціях, бачити протиріччя, сперечатися, доводити істинність свого погляду, формулювати, ставити і самостійно вирішувати навчальну проблему. Вирішення цього завдання стає можливим лише в процесі реалізації в практиці вищого педагогічного закладу діалогічного навчання, діалогічного підходу до організації професійно-педагогічної підготовки студентів.

Отримані результати. Діалогізація процесу професійної підготовки – це не повернення до «парної педагогіки», оскільки вона вимагає цілої системи форм навчально-професійної співпраці (групових, колективних, індивідуальних, аудиторних, позааудиторних). Їхнє впровадження припускає певну динаміку і послідовність: від максимальної допомоги викладача студентам у вирішенні навчально-професійних завдань до повної саморегуляції в професійній підготовці і налагодженні стосунків партнерства між ними. Такий підхід за-

безпечує послідовне становлення професійно-особистісних рис до рівня рефлексивних. Мета спільної діяльності викладача і студента – розвиток в останнього спроможності до самоврядування (саморегуляції, самоорганізації, самоконтролю) в навчально-професійній діяльності. Викладач не просто ставить перед собою певні педагогічні завдання, але й прагне до того, щоб вони були внутрішньо сприйняті студентами. Він розробляє способи вирішення цих завдань, пропонує їх студентам і створює умови для засвоєння. Нарешті, викладач не просто оцінює результати діяльності студентів, але і розвиває в них здатність до самоаналізу і самооцінки.

Діалогічне навчання – це складне особистісне утворення, що поєднує уснаго на використання діалогу в навчальній роботі, комунікативність, діалогічні уміння, емпатію, організаторські і креативні здібності, що забезпечують результативність навчального процесу в діалогових формах його імітації [5].

Формування готовності студентів до діалогічного навчання не стихійний і не мимовільний процес. Це систематична, цілеспрямована діяльність, успіх якої неможливий без виявлення «структурних ланок» особистості, що виступають показниками готовності студентів до діалогу з учнями. Необхідно чітко визначити, які психічні процеси і риси особистості повинні стати предметом вивчення для того, щоб одержати дані про характер внутрішнього стану студентів під час уроку-діалогу, ступінь їхньої готовності до діалогічного навчання.

Діалогічне навчання – це спільна діяльність учителя й учня у формі навчального діалогу, що забезпечує появу гіпотез, питань, моделей, що відбивають погляди, індивідуальне бачення учасників. Специфіка діяльності вчителя в діалогічному навчанні полягає не в подачі готових знань, а в спонуканні учнів до створення образу-питання, образу-варіанту [2]. У процесі діалогічного навчання розвивається творче мислення й увага, здатність передбачати і прогнозувати навчальні дії і результати.

Головна мета діяльності вчителя – створювати ситуації, в яких учні могли б не тільки відповідати на запитання вчителя, але і досить розкуто висловити свої думки і, головне, використати силу свого мовного впливу на інших. Все це і наблизить учня до позиції суб'єкта, зацікавленого в результатах навчального процесу, що не йде за вчителем, а приймає в процесі навчання самостійні рішення.

Саме тому при діалогічному навчанні велике значення мають запитання учнів, звернені до педагога і товаришів. Маючи певну спрямованість, запитання з'являються тільки тоді, коли потреба в деякому знанні проявляється не як простий пізнавальний інтерес як зацікавленість в отриманні інформації від певної особи. У постановці запитання міститься вимога не тільки зняти невизначеність, але й вказівка на те, яким чином ця невизначеність повинна знятися.

Але в той же час необхідно пам'ятати, що діалогічне навчання не можна подавати спрощено, як питально-відповідну форму, в якій учитель ставить запитання, а учень на нього відповідає. Вчитель ставить значніші цілі – розкрити можливості учня, допомогти йому проникнути в суттєві зв'язки, зрозуміти закономірності явищ і процесів.

Основними принципами діалогічного навчання є: вибір ситуації - цікавої і значущої для всіх учасників діалогу; прив'язка ситуації до раніше вивченої інформації; наявність доброзичливої обстановки, психологічного комфорту; грамотне педагогічне керівництво при зіткненні різних думок, суджень, поглядів; розподіл навчальних ролей відповідно до інтересів і можливостей учнів.

Перевага діалогічного навчання полягає в тому, що воно багате на імпровізацію, передбачає залучення учня і вчителя в спільний пошук, спільну творчу, пошукову діяльність. Причому пошук істини не має однозначного вирішення.

Діалогічному навчанню притаманний поетапний характер. У навчальному діалозі має місце чотири етапи:

1. Моделювання педагогом майбутнього діалогу з класом, аудиторією в процесі підготовки до безпосередньої педагогічної діяльності з учнями. (Прогностичний етап).

2. Організація безпосереднього діалогу з класом, аудиторією в момент початкової творчої взаємодії з ними. (Початковий етап діалогічного навчання).

3. Безпосереднє керівництво діалогом у педагогічному процесі, що розвивається.

4. Підбивання підсумків й аналіз проведеного уроку-діалогу, моделювання майбутнього уроку з коректуванням своєї діяльності.

У ході експерименту вивчався досвід роботи вчителів початкової школи, а також проводилось опитування вчителів, які саме нестандартні уроки вони проводять.

Таблиця 1
Використання нестандартних форм навчання на уроках початкової ланки

№ п/п	Форми навчання	%
1.	Урок-подорож	11
2.	Урок-гра	10
3.	Урок-діалог	7
4.	Урок-гра «Поле чудес»	8
5.	Урок-конкурс	6
6.	Традиційний урок	64

Як видно з таблиці, вчителі частіше використовують традиційні уроки, а нестандартні форми навчання застосовують в недостатній кількості. Мало приділяється уваги урокам-діалогам і урокам-конкурсам.

Учителям більше уваги треба приділяти роботі з розвитку комунікативних умінь учнів з такого напрямку, як проблемний виклад знань, виконанню учнями завдань з використанням діалогу, дидактичних, рольових ігор.

Аналіз спостережень показав, що вчителі початкової школи мало та не завжди вчасно використовують нестандартні уроки. Через те в учнів переважає: низький та середній рівень інтересу до навчання і задовільні і незадовільні оцінки.

Констатувальний експеримент показав, що викладачі вищої школи більше уваги приділяють роботі з розвитку культури спілкування з такого напрямку, як проблемний виклад знань, виконання студентами самостійних завдань, використання дидактичних, ділових, рольових ігор. Не завжди вчасно використовуються заняття з діалогічним спрямуванням.

Звідси нами були визначені закономірності процесу формування високого рівня діалогічної культури спілкування студентів на заняттях у ВНЗ. Високий рівень діалогічної культури спілкування домінує на заняттях тих викладачів, які застосовують особистісний підхід у процесі навчання.

Наші спостереження показали, що в основному домінує низький рівень діалогічної культури спілкування студентів, а це, на наш погляд, погано впливає на формування професійної компетентності майбутніх фахівців.

Зібрані нами факти говорять про те, що недооцінка використання особистісного підходу на заняттях у ВНЗ значною мірою знижує у студентів інтерес до навчання, а значить знижується і якість знань.

Висновки. Результативності в формуванні культури діалогічного навчання можна досягти, якщо забезпечити кожному студенту свободу вибору дій і ситуацію успіху, поставити його в ситуацію активного суб'єкта навчання, щоб створити умови, які дозволили б майбутнім педагогам самостійно приходити до пізнавальних відкриттів, відчувати потребу в спільному пошуку істини і вирішенні навчальної проблеми засобами діалогу.

Аналіз наукової літератури дозволив дати уточнене визначення «діалогічна культура», так з педагогічної позиції у процесі навчання — культура спілкування визначається як особистісна якість та здатність індивіда здійснювати комунікацію, адекватну певному типу ситуацій.

Подальшу роботу ми вбачаємо в розробці діалогічних ситуацій на заняттях у ВНЗ з метою формування професійної компетентності майбутніх учителів.

Література

1. Кондрашова Л.В., Виеская М.Г., Савченко Л.А. Имитационно-игровое обучение в высшей школе / Л.В. Кондрашова, М.Г. Виеская, Л.А. Савченко — Кр. Рог, 2001. — 167 с.

2. Морозов В.В., Савченко Л.О. Возможности игрового навчання як процесу підвищення діалогічного спілкування майбутніх педагогів / В.В. Морозов, Л.О. Савченко // Зб. наук. пр. — Кривий ріг: КДПУ. — №11. — 2005. — С. 200-206.

3. Мухина Т.К. Диалог как форма оптимизации педагогического процесса / Т.К. Мухина // Сов. педагогика. — 1989. — №10. — С. 74-78.

4. Палюк Л.Г. Проблема обучения устному деловому общению будущих специалистов банковской сферы / Л.Г. Палюк // Иноземні мови. — 1999. — №3. — С. 41-44.

5. Професійне становлення майбутнього вчителя: монографічний огляд / За редакцією д. пед. наук, професора Л.В. Кондрашової. — Кривий Ріг, 2006. — 327 с.

6. Психологический словарь / Под редакцией А. В. Головина. — М.: Издательство политической литературы, 1990. — 493 с.

7. Радченко Н. Развитие мовної особистості шляхом використання ігрових форм роботи / Н. Радченко // Англ. мова та літ. — 2007. — №9. — С. 5-8.